

Пре него што представим став више од половине Одсека за српски језик и лингвистику Филозофског факултета у Н. Саду, најпре бих да истакнем следеће:

1. Разговор оваквог профила, о овој теми требало је водити пре доношења Закона о родној равноправности, али уз измењен наслов: *Да ли до обавезне употребе родно осетљивог језика?* а не *post festum* уз сугестивно питање *Како до родно осетљивог језика?*

2. Сада, мање од годину дана пре него што на снагу ступа ОБАВЕЗНА употреба родно осетљивог језика, поставља се питање да ли се друштвени дијалози организују само како би се реализовала законом предвиђена процедура или, ипак, постоји извесна спремност да се у Закон о родној равноправности унесу извесне измене.

3. Овом приликом желела бих да нагласим да говорим искључиво о језику и да крајње подржавам истрајност у борби за равноправност између жена и мушкараца, као и залагање за затирањем сваког вида мизогиније, са којом се – као жена – срећем веома често.

Уз потпуно, дакле, уважавање равноправности међу свим грађанима Републике Србије, овом приликом навешћу неколико примарних проблема који се односе на обавезујућу употребу родно осетљивог језика, прописану Законом.

1. Закон о родној равноправности усвојен је уз грубе процедуралне неправилности јер се њиме уводи ОБАВЕЗУЈУЋА употреба родно осетљивог језика без консултовања са институцијама и телима чија је примарна функција проучавање језика. Језичка политика једне државе треба да се води у тесној вези са струком и представља део дугорочне стратегије. Приликом

доношења Закона о родној равноправности није упућен званичан допис ни позив на сарадњу ниједној србистичкој катедри државних универзитета у Републици Србији, ни Одбору за стандардизацију српског језика, ни Матици српској. На списку радне групе која је доносила закон нема ниједног афирмисаног лингвисте, а могуће је да нема ни лингвисте уопште. Због тога се поставља питање: *Која је сврха постојања државних универзитета, србистичких катедара, Одбора за стандардизацију српског језика, Матице српске ако се јавна државна језичка политика ослања на појединце, образоване лаике и невладине организације?* Зашто је донесен *Закон о јавној употреби српског језика и заштити и очувању ћириличног писма* ако се држава овако односи према службеном језику РС?

2. Уместо претходних консултовања са струком, на сајту Владе Републике Србије појавио се *Приручник за употребу родно осетљивог језика*, чији аутори нису особе компетентне за састављање оваквог текста, нису чак ни лингвисти, а чији је садржај препун недоследности па и материјалних грешака (попут тога да је форма *или* речца, да је наставак именица мушког рода сугласник (а не нулти наставак) и сл.).¹

Упркос свим обраћањима јавности и Влади ове државе, *Приручник* (иза којег не стоји србистика) налазио се донедавно на сајту Владе (сада ту страницу није могуће отворити) и многе се институције позивају управо на њега као на узорно штиво приликом примене родно осетљивог језика (нпр. ЗУОВ), што би у свакој уређеној држави било недопустиво. У државама које брину о свом службеном језику (као једном од њених примарних културних, али и националних обележја) улогу узорних публикација овог профила имају

¹ Координационо тело за родну равноправност, аутора Христине Цветинчанин Кнежевић и Јелене Лалатовић, 2019; у даљем тексту: *Приручник* (<<https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sr/akademskikutak/publikacije/prirucnik-za-upotrebu-rodno-osetljivog-jezika>> 1. 7. 2021; <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://mto.gov.rs/extfile/sr/1899/Priruc%CC%8Cnik%20za%20upotrebu%20rodno%20osetljivog%20jezika_latinica_0.pdf> 16. 6. 2023

нормативне граматике, дакле, издања којима се прописује норма једног језика. *Нормативна граматика српског језика* објављује се у Матици српској и 2022. године изашло је допуњено и измењено издање (Пипер – Клајн – Драгићевић; 2022). У том издању читаво поглавље посвећено је тзв. родно осетљивом језику и употреби социјалних фемининатива (како оних који су се уврежили у језику природним, ненасилним путем (попут професорка, учитељица, списатељица, царица, краљица и сл.), преко оних о којима се не може говорити као о општеприхваћеним и на којима не би требало инсистирати, а којима се углавном означавају титуле и звања (нпр. професорка докторка, руководитељка, шефица и сл.), до неуобичајених и неустаљених форми (педагогиња, геодеткиња, падобранка, војникиња, вештакиња и сл.), те непотребних конструкта (пешакиња, купица, бекица, центрица, закупница, витешкиња, и др.) и др.

3. Оно што је, међутим, изазвало највећи отпор међу немалим делом женске популације у РС јесте обавезујућа употреба оваквог типа језика од маја 2024. г. На тај начин укинута је Уставом загарантовано право сваког појединца у РС на слободу мишљења и изражавања, а уведен је вербални деликт уз казне енормно високих вредности.

То значи да од 2024. г. ниједна особа женског пола неће моћи да буде *мастер* или *доктор* неке научне дисциплине него *мастерка*, *докторка*; ниједна жена више неће имати права да буде *дипломирани филолог*, *инжењер* и сл. – мораће да буде *дипломирана филолошкиња*, *дипломирана инжењерка* итд; ниједна жена неће више имати права да буде *шеф* службе, *руководилац* одељења, у спорту *тренер*, *бек*, *центар*. **МОРАЋЕ** да буде *шефица*, *руководитељка*, *тренерка/тренерица*, *бекица*, *центрица*. Жене ће морати да буду *купице*, *пешакиње*, *вештакиње*, *вршитељке/вршилице дужности*, итд. Да ли је ико пре доношења овог закона поставио питање: *Да ли баш све жене*

у овој земљи желе да се тако декларишу? Припадам оном кругу женске популације коју употреба оваквих социјалних фемининатива вређа. За нас је то дискриминација јер не видимо разлог зашто би нам се наметале форме против којих осећамо изразит отпор. Дубоко смо уверене да називи за звања и занимања треба пре свега да подразумевају одговарајуће знање, квалитет, оспособљеност за обављање датих послова, дужности и сл. а не пол/род. То што је већина назива у мушком граматичком роду последица је језичког развоја, не свесне интервенције (која се чини овим Законом). Најболније је, чини се, што се тај род назива *мушким*. Да му је име *опити* род, што би такође језички било прихватљиво, вероватно се не би посезало за ковањем нових форми.

При томе, желимо да нагласимо да уважавамо став оног дела женске популације који размишља другачије и, уколико су одређени називи у складу са структуром српског језика, немамо задршку да их употребљавамо. **Примарни проблем овог Закона лежи у укидању слободе самоопредељивања.** Након маја 2024. г. све родне групе имаће право да се декларишу како желе, само немали део женске популације који жели да задржи именовања којима се и пре доношења Закона служио биће ускраћен за то. Да ли то значи да вршимо вербални деликт над собом уколико уз своје име употребимо форме у граматичком мушком роду? Хоћу ли ја и све жене које размишљају као ја платити казну након маја 2024? Хоће ли исто тако бити санкционисана и свака особа која уз моје име употреби форме професор доктор, редовни професор, шеф Одсека и сл. иако ја то желим? Надам се да је парадокс потпуно јасан.

Недавно је у једној емисији речено следеће: У Србији имамо три жене које су пилоти. То је сасвим довољно да оне буду пилоткиње. Слажем се, наравно, уколико и оне заступају исти став. И притом додајем: у Србији има

не више од 3, него – сигурна сам – више од 30000 жена које не желе да се уз називе њихових занимања, звања, дужности, титула и сл. употребљавају социјални фемининативи. Онда се поставља питање: Зашто оне немају право на самоопредељивање?

И да ли је пре доношења Закона спроведено социолингвистичко истраживање о ставовима жена у вези са овим питање? Док у земљи постоји и једна једина жена која мисли другачије, она мора да има законско право на слободу самоопредељивања. У супротном говоримо о тоталитаризму и дискриминацији, о одсуству политике једнакости.

Коначно, оно што се намеће као питање у овој ситуацији јесте следеће:
Хоћемо ли употребом социјалних фемининатива заиста спречити дискриминацију жена у нашем друштву?

Сасвим сам сигурна да сви знамо одговор, као што знамо и да ће своју личну сатисфакцију доследном применом родно осетљивог језика добити оне на вишим друштвеним позицијама, за које се и сада не може рећи да нису равноправне.

Проф. др Исидора Бјелаковић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српски језик и лингвистику